

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wychowanie do wiary w rodzinie - propozycja duchowości jedności

Author: Mariola T. Kozubek

Citation style: Kozubek Mariola T. (2014). Wychowanie do wiary w rodzinie - propozycja duchowości jedności. "Homo Dei" (2014, nr 1, s. 23-36).

Uznanie autorstwa - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wychowanie do wiary w rodzinie - propozycja duchowości jedności

Mariola T. Kozubek
(Uniwersytet Śląski w Katowicach)

W przemówieniu do rodzin zgromadzonych w Łowiczu w 1999 roku Jan Paweł II stwierdził, że pierwszym miejscem, gdzie rozpoczyna się proces wychowawczy młodego człowieka, jest dom rodzinny [1]. Papież wyjaśnił, że rodzicom przysługuje prawo do tego, by byli uznani za pierwszych i głównych wychowawców swych dzieci, ponieważ to oni dali im życie. Rodzina jest zatem naturalnym środowiskiem życia, w którym dziecko powinno rozwijać swe możliwości, nabywać świadomości własnej godności i przygotowywać się do dorosłego życia (por. FC, nr 2, 21). Należy przy tym wyraźnie podkreślić, że fundamentem każdego procesu wychowawczego jest miłość. To ona określa naturę rodziny i ostatecznie wyznacza jej zadania. Istotnym wymiarem wychowania w rodzinie chrześcijańskiej jest wychowanie do wiary, a wiara rośnie, gdy jest przeżywana jako doświadczenie doznawanej miłości i kiedy jest przekazywana jako doświadczenie łaski i radości – podkreślił Benedykt XVI w liście apostolskim *Porta fidei* (PF, 7), ogłoszonym z okazji rozpoczęcia Roku Wiary.

Czym jest wychowanie do wiary? Czy obejmuje ono jakiś szczególnie wybrany obszar życia człowieka? Jaki model wychowywania do wiary można wskazać współczesnej rodzinie? Te i wiele innych pytań powstaje w kontekście Roku Wiary. Jedną z odpowiedzi na nie może być propozycja tzw. duchowości jedności, stanowiąca fundament wychowania do wiary w rodzinach *Ruchu Focolari* [2].

Duchowość jedności w doświadczeniu *Ruchu Focolari*

Duchowość jedności można określić jako owoc doświadczenia doznawanej miłości oraz łaski i radości (PF, 7). Czym jednak jest duchowość? W ujęciu chrześcijańskim jest ona rozumiana jako forma duchowego życia człowieka religijnego, który zmierza do zjednoczenia z Bogiem. Jest ona kształtowana i realizowana zgodnie z nauką, przykładem życia oraz dziełem zbawczym Jezusa Chrystusa [3]. W kontekście wychowania warto przytoczyć myśl Waleriana Słomki na ten temat. Uważa on bowiem, że duchowość to zespół postaw życiowych, czyli zajęcie stanowiska wobec poznanych oraz przeżywanych treści wiary chrześcijańskiej i względnie stałe działanie zgodne z tym stanowiskiem [4]. Przy czym postawa jest tu rozumiana jako rozumowe poznanie prawd objawionych (odniesienie intelektualno-poznawcze), wolitywno-emocjonalny do nich stosunek (odniesienie emocjonalno-wartościujące) oraz konkretne działanie i postępowanie (tzw. odniesienie behawioralne) zgodnie z poznaną i emocjonalnie przeżywaną prawdą [5].

W perspektywie pedagogicznej kwestię istotnego znaczenia duchowości w życiu wychowanka rozwinął Wilhelm Flitner (1889–1990) w tzw. warstwicowej teorii wychowania, podkreślając w niej tę linię rozwoju wychowanka, którą jest duchowy proces powstawania w nim życia moralno-religijnego [6]. Natomiast Stefan Kunowski (1909–1977), który tę teorię rozbudował o wymiar dotyczący rozwoju kultury światopoglądowej zorientowanej na chrystocentryzm, stwierdził, że to właśnie warstwa czysto duchowa kształtuje w pełni duchowość wychowanka i jej stronę religijno-moralną [7]. W takim właśnie ujęciu duchowości stawiam pytanie: w jaki sposób duchowość jedności stanowi pomoc w procesie wychowania do wiary w rodzinie? Tę zależność przedstawię w perspektywie psychologii religii i

pedagogiki o inspiracji chrześcijańskiej. Najpierw jednak ogólnie zarysuję cechy duchowości jedności.

Jedność we wspólnocie

Założycielka Ruchu Focolari [8] i „twórca” duchowości jedności Chiara Lubich (1920–2008), posługując się podstawowymi pojęciami biblijnej teologii czasu, widzi chrześcijanina jako osobę, która doświadcza jedności w eschatologicznym napięciu pomiędzy „już” (*gia*) i „jeszcze nie teraz” (*non ancora*) [9]. Jedność we wspólnocie jest możliwa już teraz, ale odnosi się przede wszystkim do przyszłości, będąc obrazem zbawienia, czyli osiągnięcia trwałego i pełnego (wiecznego) szczęścia. Podstawowe zasady duchowości jedności zostały wyprowadzone przez Chiareę Lubich z orędzia ewangelicznego odczytanego w świetle słów Jezusa: Ojcie, spraw, aby stanowili jedno (por. J 17,21). Wyrażone są one w następujących dwunastu punktach:

(1) Bóg Miłość – wiara w Boga Miłość zakłada przede wszystkim głębokie uznanie Go jako Ojca, który nie pozostawia rozwoju ludzkości wyłącznie inicjatywie człowieka i zrządzeniom losu, lecz otacza go swoją troską. W Bogu Miłości znajduje się źródło tej jedności, do której Ruch czuje się powołany [10].

(2) Wola Boża – wypełnianie jej jest czynnym odpowiadaniem na miłość Boga. W Ruchu Focolari od samego początku w odczytywaniu woli Bożej, zawartej w słowach Ewangelii, dostrzegano wezwanie do życia w jedności [11].

(3) Miłość bliźniego – wiąże się ona z biblijnym nakazem: Miłuj swego bliźniego jak siebie samego (por. Kpł 19,18; Łk 6,31). Wypełnianie tego nakazu, przy założeniu, że bliźnim jest każda osoba, stało się w Ruchu przyczyną jego rozszerzania się także poza obręb chrześcijaństwa.

(4) Słowo Boże to zasada duchowości, która ukazuje wartość realizowania słów Pisma Świętego w codziennym życiu. Jedną z podstawowych form jej urzeczywistniania jest tzw. słowo życia. Jest to wybrane zdanie z Pisma Świętego z komentarzem egzegetycznym dotyczącym sposobów jego realizacji. Członkowie Ruchu w ciągu miesiąca starają się wprowadzać w czyn słowo życia, a następnie dzielą się we wspólnocie doświadczeniami z tym związanymi. Zdaniem biblisty Gerarda Rossé to, że w Ruchu Focolari tak wielką wagę przywiązywano od początku do życia słowami Ewangelii, było czymś niezwykle i wyjątkowym w czasach i w środowisku, kiedy nauczanie Kościoła opierało się zasadniczo na neoscholastyce, a formacja religijna i etyczna polegała na wpajaniu przykazań prawa Bożego i wzorców hagiograficznych [12].

(5) Miłość wzajemna – ta zasada odnosi się do słów Jezusa o przykazaniu wzajemnej miłości: To jest moje przykazanie, abyście się wzajemnie miłowali tak, jak Ja was umiłowalem (J 15,12) i stanowi podstawę wszelkich relacji w Ruchu. Od samego początku Ruchu uważano, że taka miara miłości może prowadzić do jedności analogicznej do tej, jaka występuje u Trójcy Świętej. Wskazują na to słowa Ch. Lubich w jednym z pism z roku 1948: Do jakiego stopnia powinniśmy kochać się wzajemnie? [...] Aż do stopienia się w jedno [...] tak, jak Bóg, który będąc Miłością, jest Jeden i Trójjedyny [13].

(6) „Jezus opuszczony” – ta zasada łączy się z osobistym doświadczeniem Ch. Lubich [14], w którym uznała ona za najbardziej wewnętrzne cierpienie Chrystusa Jego krańcową samotność

na krzyżu, gdy doświadczał opuszczenia ze strony Boga Ojca, co wyraził w okrzyku: Boże mój, Boże mój, czemuś Mnie opuścił? (Mt 27,46). W liście do pierwszych fokolarynów Ch. Lubich pisze: Jeśli największym cierpieniem dla Jezusa było opuszczenie Go przez Ojca, to my wybieramy Go takiego jako ideał i idziemy za Nim ^[15]. Oznaczało to, że w cierpieniach osobistych i społecznych, w sytuacjach konfliktowych, w braku jedności w różnych wspólnotach życiowych starano się rozpoznawać Jego oblicze i kochać Go jako takiego. Ta zasada stosowana jest przez osoby z Ruchu we wszystkich sytuacjach, gdzie brakuje jedności: w rodzinie, w łonie Kościoła, w relacjach między małżonkami, pokoleniami, biednymi i bogatymi, wyznaniem chrześcijańskim, religiami oraz między wierzącymi i niewierzącymi.

(7) Jedność – jest to zasada, która wyznacza cel specyficzny Ruchu Focolari: chodzi tu o dążenie chrześcijan do jedności z Bogiem i ludzi między sobą. Ch. Lubich zaznacza, że jedność człowieka z Bogiem jest łaską. Dzięki niej człowiek jest zdolny tak miłować drugiego, że dzięki temu dochodzi do duchowej obecności Jezusa pośród ludzi. Zadaniem członków Ruchu jest doprowadzanie do wolnego przyjmowania tego daru przez ludzi. Dokonuje się to na drodze jednoczenia się, które nie polega tylko na przyjaźni lub życzliwości, lecz wymaga z obydwu stron rezygnacji ze swojego „ja” ^[16].

(8) „Jezus pośrodku” jako zasada duchowości jedności odnosi się do słów Jezusa: Gdzie są dwaj albo trzej zebrani w imię moje, tam jestem pośród nich (Mt 18,20).

(9) Jezus w Eucharystii – ta zasada dotyczy najgłębszego wymiaru wiary człowieka: wiary w obecność Jezusa Chrystusa w sakramencie. Ch. Lubich pisze: Jedność osiąga swoją pełnię w Eucharystii. Jedność można przeżywać w pełni jedynie dzięki Eucharystii. Ona nie tylko czyni nas jedno przez miłość, ale sprawia, że stajemy się jednym Ciałem i jedną Krwią z Chrystusem i między sobą ^[17].

(10) Kościół – być Kościołem komunią to następna zasada duchowości Ruchu. Oznacza ona budowanie relacji miłości we wszystkich przejawach życia Kościoła zgodnie z nauką Soboru Watykańskiego II o przyporządkowaniu i przynależności do Kościoła (por. LG, nr 14–16). Założycielka Ruchu stwierdza, że jedność z hierarchią Kościoła, która reprezentuje Chrystusa Głowę Kościoła, jest pierwszą przyczyną dynamicznego rozwoju Ruchu, ponieważ chrześcijanie są jak latorośle złączone ze szczepem winnym. Drugą przyczyną jest jedność we wspólnocie w imię Jezusa, ta zaś nawraca świat: ...Aby stanowili jedno, aby świat uwierzył ^[18]. Ten drugi aspekt jest związany z tym, że Kościół jest wspólnotą służb i charyzmatów, które są dane właśnie w celu osiągnięcia jedności.

(11) Maryja w Ruchu Focolari nosi tytuł Mater Unitatis (Matka jedności). Ch. Lubich tak to uzasadnia: Ona jest Matką jedności, Matką Kościoła dzięki swojemu osamotnieniu, kiedy u stóp krzyża – będąc na swój sposób opuszczoną – wypowiada swoje drugie „tak” ^[19]. Maryja stanowi dla członków Ruchu wzór osobowy, wzór doskonałej chrześcijanki. W maryjnym aspekcie duchowości Ruchu pojawiają się takie określenia jak „być drugą Maryją” lub „być małą Maryją” ^[20]. Rozumie się przez to przedłużanie Jej obecności na ziemi ^[21], czyli naśladowanie w życiu tajemnicy Jej dziewictwa i macierzyństwa duchowego, które przejawia się w formowaniu powierzonych osób do życia jednością ^[22].

(12) Duch Święty – oto ostatnia zasada duchowości jedności, wskazująca na Jego rolę w urzeczywistnianiu tajemnicy jedności. Członkowie Ruchu dzielają naukę Kościoła, że sprawcą jedności jest Duch Święty. To przekonanie wyraża się w stałej metanoi, to znaczy zmianie sposobu myślenia pod wpływem natchnionych przez Ducha Świętego słów Pisma

Świętego, a także głosu prawidłowo ukształtowanego sumienia. Specyficzną praktyką w Ruchu wynikającą z tego przekonania jest sposób podejmowania decyzji. Są one podejmowane „w jedności”, to znaczy w duchu dialogu, który zakłada umiejętność słuchania, odwagę wypowiedzania swojego zdania, a także – jeśli to konieczne – kompromis. W Ruchu wierzy się, że atmosfera radości, pokoju, zapалу – podkreślana przez uczestników różnych spotkań – jest znakiem obecności Ducha Świętego.

Duchowość jedności ma charakter specyficznie wspólnotowy, dotyczy bowiem bezpośrednio relacji międzypersonalnych. O jakości tych relacji, dla których wzorem jest relacja trynitarna, pisał Jesus Castellano Crevera: Jeśli Trójca jest we mnie i w tobie, jest ona zatem pomiędzy nami, to jesteśmy w relacji trynitarnej; [...] nasza relacja jest na wzór tej, jaka istnieje w Trójcy Świętej, co więcej – to Ona sama jest naszym odniesieniem wzajemnym [23].

Duchowość jedności w perspektywie psychologii religii

Psychologia religii, która zajmuje się psychologiczną analizą fenomenów religijnych, zmierza do wyjaśniania zjawisk religijnych takich jak doświadczenie religijne, konwersja, osobista religijność, duchowy rozwój człowieka itd. – przy pomocy aparatu pojęciowego wytworzonego na polu psychologii bądź jej poddziedzin (np. psychologia kliniczna religii zajmuje się opisem relacji między religijnością a zdrowiem psychicznym). Psychologia religii zajmuje się więc głównie przeżyciowo-przekonaniową stroną religii, próbując przy tym szukać zależności między sposobem przeżywania religii a kontekstem religijno-kulturowym jednostki. W języku Chiary Lubich trudno znaleźć motywacje działania wyrażone językiem stosowanym przez psychologów. Ruch Focolari, który założyła na fundamencie duchowości i głoszenia Boga Miłości, jest ściśle związany z Ewangelią. Włoski psycholog Silvano Cola twierdzi jednak, że motywacje nazywane duchowymi, o ile dokonują przemian w mentalności i zachowaniu jednostki, są faktycznie rzeczywistościami także psychicznymi, jako że wymiar duchowy jest jednym z czynników podstawy antropologicznej, od której wychodzą z konieczności wszystkie nurty psychologii i socjologii [24].

Myśl psychologiczną zawartą w duchowości Ch. Lubich dostrzegło między innymi środowisko naukowe Uniwersytetu Maltańskiego reprezentujące psychologię, przyznając jej tytuł doktora honoris causa w zakresie psychologii [25]. W kontekście wychowania do wiary warto spojrzeć na przynajmniej niektóre aspekty psychologiczne zawarte w duchowości jedności. Dokonam tego w oparciu o wykład doktorski Ch. Lubich wygłoszony 29 lutego 1999 r. na powyższej maltańskiej uczelni, analizujący zasady duchowości określone jako: Bóg Miłość; wola Boża; miłość wzajemna; życie słowem Bożym; Jezus opuszczony. Jak łatwo zauważyć, są to niektóre z zasad, które przedstawiłam skrótowo w p. 1.

W historii Ruchu „odkrycie” i osobiste przeżywanie owej teologicznej prawdy, że Bóg jest Miłością (por. 1 J 4,16) i kocha każdego człowieka, stało się podstawą doświadczenia, które ukazało w nowym świetle relacyjny wymiar człowieka [26]. W duchowości jedności oraz w proponowanej przez Ruch Focolari pedagogii jedności [27] podkreśla się, że wzorem relacji międzypersonalnych jest relacja trynitarna. Wynika to z przekonania, że jeśli człowiek jest stworzony „na obraz i podobieństwo Boże”, to ludzka psychika nie może nie odzwierciedlać dynamizmu życia wewnątrz Boga – tego dynamizmu, który objawił Jezus Chrystus i do którego urzeczywistnienia zaprosił wszystkich ludzi, kiedy zwracając się do Ojca, prosił, aby uczniowie byli jedno, jak Ojciec i On są jedno (por. J 17,20). Ch. Lubich, opierając się na doświadczeniach członków Ruchu, twierdzi, że przekonanie, iż Bóg jest miłością, nadaje sens życiu danej osoby i wskazuje jej twórcze cele do zrealizowania w świecie. Czyni ją zdolną do wychodzenia poza siebie, kochania innych i tworzenia wspólnoty społecznej [28].

Kolejnym fundamentem duchowości jedności jest kształtowanie życia według woli Bożej. Zdaniem Ch. Lubich takie postępowanie wpływa na osiągnięcie pełnej dojrzałości własnego „ja”. Polega to na uwolnieniu go od niekorzystnych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, uznaniu jego względności (gdy przestaje się go bronić i utrzymywać w opozycji do Boga i bliźnich); oznacza to zaakceptowanie siebie „bez maski”, aby skoordynować swoją wolę z wolą transcendentną^[29]. Lubich podkreśla, że pełnienie woli Bożej nie jest sztucznym dodatkiem do życia ani alienacją, ani zdaniem się na bardziej lub mniej przychylny los, lecz przyczynia się do rozwoju człowieka, uruchamia jego kreatywność i pozwala na wyrażanie jego osobowości^[30].

Zasady duchowości jedności, w których podkreśla się, że Bóg jest miłością i że wolą Bożą jest miłość bliźniego, potwierdza, zdaniem Lubich, nie tylko nauka Jezusa, lecz także psychologiczne doświadczenie odniesień interpersonalnych. Jeśli bowiem Bóg jest miłością, to człowiek nie może się spełnić jako człowiek inaczej niż na drodze miłości bliźniego. Psychologia naukowa nie wychodzi wprawdzie od tego typu tezy, ale na bazie doświadczenia poszczególnych osób może pokazać różnicę istniejącą – co do jakości życia, jego pełni, radości, socjalizacji, dążenia do jedności – między tym, kto umie bezinteresownie dać swe życie drugiemu, a tym, kto – przeciwnie – koncentruje się na samym sobie, żeby „mieć” (dobra materialne, sukces, władzę). Zdaniem Lubich odniesienie do drugiego, które nie jest przemocą lub uzależnieniem, lecz relacją uznającą i szanującą jego osobę jako autonomiczne istnienie już jest „miłowaniem go jak siebie samego”. Ta miłość – podkreśla Lubich – nie tylko potwierdza fakt, że [drugi] jest odrębny ode mnie, że jest mi równy, transcendentny jak ja, ale sprawia, że również „ja jestem”^[31].

Duchowość jedności osadza się na tym rodzaju miłości wzajemnej, która zapomina o sobie na rzecz drugiego i wypływa z Chrystusa ukrzyżowanego. Ukazuje to kolejna zasada duchowości jedności, określana jako „Jezus opuszczony”. Sięgamy tu do psychologicznej zasady dojrzałości osobowej, która to zasada określona jest także przez prawo duchowe ogłoszone przez Jezusa: Ten, kto kocha swoje życie, traci je, a kto nienawidzi swego życia, zachowa je na życie wieczne (por. J 12,25). Nie chodzi tu dosłownie o znienawidzenie swego życia – jak wyjaśnia Lubich – lecz o zdolność uwolnienia się od własnego „ja” po to, by wejść w komunię z drugim. W uzasadnieniu tej tezy Ch. Lubich przytacza myśl C.G. Junga, który uważa, że Jezus wołający na krzyżu Boże mój, Boże mój, czemuś Mnie opuścił? jest przykładem człowieka, który doszedł do najwyższego stopnia personalizacji, gdyż właśnie w tym momencie, kiedy Bóg przechodzi doświadczenie człowieka poddanego śmierci, Jego ludzka natura sięga tego, co Boskie^[32].

Fundamentem zasady duchowości jedności określonej jako życie Słowem jest Ewangelia ukazywana jako źródło, które każdemu człowiekowi – także obojętnemu religijnie – wskazuje drogę bycia człowiekiem. Ch. Lubich uważa, że człowiek, który realizuje w swoim życiu zasady Ewangelii („żyje słowem Bożym”), jawi się jako osoba autentyczna, „prosta”, a przez to wolna^[33]. W jej przekonaniu życie Ewangelią uczy rekonstrukcji swojego nieskazitelnego „ja”, ponieważ praktykowanie ewangelicznej miłości bliźniego, która wymaga czynienia w sobie „pustki” po to, by ubogacać się w komunii z drugim, sprawia, że człowiek wyzwala owo „nieskazitelne” „ja” od tendencji „ego”, czyli do wszelkiego rodzaju żądzy posiadania.

Duchowość jedności jako fundament wychowania do wiary, czyli w perspektywie pedagogicznej

Żalążycielka Ruchu Focolari, podkreślając, że wychowanie jest to droga, którą odbywa podmiot wychowania (jednostka lub grupa) – z pomocą wychowawcy (czy

wychowawców) – ku temu, kim powinien być, ku celowi uważanemu za istotny dla człowieka i ludzkości^[34], stwierdziła, że podstawowe elementy pedagogii Ruchu są związane z zasadami duchowości jedności. Ujęcia te same duchowości pod kątem pedagogicznym dokonała w wykładzie wygłoszonym na Uniwersytecie w Waszyngtonie z okazji przyznania jej tam tytułu doktora honoris causa z pedagogiki. Ch. Lubich stwierdziła wówczas, że współczesny kryzys autorytetów, relatywizm moralny, brak zasad w życiu indywidualnym, w odniesieniach międzyludzkich i społecznych jest skutkiem, między innymi, długotrwałego procesu kulturowego lansującego stwierdzenie, że „Bóg umarł”, a zatem „jeśli Go nie ma, wtedy wszystko wolno”^[35]. W tym kontekście szczególnym wyzwaniem dla współczesnej pedagogiki jest – zdaniem Ch. Lubich – przywrócenie człowiekowi poczucia istnienia najwyższego ojcostwa. Dopomóc w tym może właśnie duchowość jedności, gdyż podkreśla się w niej, że Bóg jest Ojcem, który – jak prawdziwy wychowawca – wymaga odpowiedzialności i wychowuje do niej. Podobnie uważa M. Nowak, gdy stwierdza, że „chrześcijańska tradycja pedagogiczna nie stawia siebie wyżej od tradycji laicyzycznej czy marksistowskiej. [...] Jej przewaga bierze się raczej z dwutysiącletniej już tradycji wychowywania w miłości do człowieka; w ukazywaniu ojcostwa Boga, które stanowi centralny punkt chrześcijańskiej pedagogii, a którego odbiciem na płaszczyźnie stosunków międzyludzkich jest braterstwo”^[36].

Kolejna propozycja dla wychowania, jaką zawiera duchowość jedności, łączy się z pedagogiczną zasadą stopniowania. W przekonaniu Ch. Lubich łączenie słowa Bożego z życiem („życie słowem życia”) prowadzi stopniowo do głębokich przemian w życiu osobistym, a to zapoczątkowuje prawdziwy proces wychowawczy^[37]. Także ta zasada duchowości jedności, która dotyczy odczytywania woli Bożej w wydarzeniach własnego życia oraz w biegu dziejów ludzkości, uczy nieustannego przekraczania siebie, przechodzenia w stronę „ty”, co człowieka ubogaca i czyni wolnym^[38].

Zasada duchowości jedności „Jezus opuszczony” także ma znaczenie pedagogiczne. Jezus opuszczony na krzyżu przez Ojca jest obrazem wszystkich szczególnie bolesnych i tragicznych ludzkich i społecznych rzeczywistości i doświadczeń, w których szczególnie widać nagłą potrzebę wychowania, a zatem obrazem człowieka nie wiedzącego, potrzebującego, nieprzystosowanego, upośledzonego, nie kochanego, zaniedbanego, wyrzutka itd. Ch. Lubich podkreśla, że ukazuje On „granicę bez granic” tej potrzeby, a jednocześnie „granicę bez granic” odpowiedzialności wychowawców w udzielaniu pomocy i w wychowaniu.

Innym pedagogicznym aspektem tej zasady duchowości jedności (tzn. „Jezus opuszczony”) jest wychowanie do tego, co trudne. Ch. Lubich, powołując się na ten moment z życia Jezusa, gdy na krzyżu wyrzekł słowa: Ojcze, w Twoje ręce powierzam ducha mego (Łk 23,46), wskazuje, że Jezus daje przykład właściwego podejścia do trudności, przeszkód, błędów, upadków, prób, wysiłków i cierpienia jako do rzeczywistości, którym trzeba stawić czoła, które trzeba przezwyciężać miłością. Taka optyka uczy traktowania cierpienia jako niezbędnego czynnika w procesie dochodzenia do pełnej dojrzałości. Wychowanie do tego co trudne jest zadaniem, które obejmuje zarówno wychowanka, jak i wychowawcę.

Także zasada duchowości jedności określona jako jedność jest ściśle związana z wychowaniem. W pedagogii Ruchu jedność (rozumiana jako więź człowieka z Bogiem i ludźmi wzajemnie ze sobą) wytycza cel wychowania. Ch. Lubich twierdzi, że w tej samej pedagogii, w której płaszczyzna duchowa i płaszczyzna ludzka (za sprawą Wcielenia) przenikają się wzajemnie i jednoczą, jedność nie jest utopią, lecz realnym doświadczeniem ludzi zawsze wtedy, gdy u podstaw relacji międzyosobowych jest wzajemna miłość. Jest to doświadczenie relacji trynitarniej, najbardziej autentycznej wrażliwości społecznej, najprawdziwszego poczucia społecznego, gdzie dokonuje się [...] synteza między pedagogicznymi wymaganiami jednostki a pedagogicznymi wymaganiami z zakresu tworzenia wspólnoty^[39].

W duchowości jedności jest także odniesienie do Maryi. Ewangelisci w swoich biblijnych relacjach ukazują Ją jako wzór matki, mężatki, chrześcijanki. W Ruchu Focolari Maryja jest ukazywana nie tylko jako wzór osobowy wychowanka, lecz także wzór wychowawcy, matki wychowującej swoje dziecko. Każda kobieta, małżonka i matka – pisze Ch. Lubich – odkryje w Maryi, kim powinna się stać, [...] odnajdzie swoją tożsamość i równość z mężczyzną [...]. Zrozumie, jak wychodzić poza granice własnej rodziny, aby przekazać dla dobra wielu właściwe sobie bogactwa duchowe: zdolność do poświęcenia, życie wewnętrzne dające jej pewność [40]. Naśladować Maryję w życiu czy, jak mówi poetycko Ch. Lubich, być małą Maryją, to znaczy być nieustanną nicością, milczeniem, służbą miłości dla Miłości [41]. Przy czym owo milczenie jest rozumiane jako zamilknięcie w człowieku tego, co wyłącznie ziemskie, po to by dać się prowadzić i kształtować słowem Ewangelii. Kazać zamilknąć we mnie stworzeniu – mówi Ch. Lubich – i na tle tego milczenia pozwolić mówić Duchowi Pana [42].

Realizowanie zasad duchowości jedności pomaga otwierać się na dar, jakim jest jedność doświadczana jako zjednoczenie ludzi z Bogiem i między sobą (por. LG nr 1).

Narzędzia duchowości jedności w rodzinie

Duchowość jedności jest realizowana tzw. narzędziami duchowości wspólnotowej. Są to: (1) pakt jedności (miłości wzajemnej), (2) komunია duszy, (3) komunია doświadczeń, (4) godzina prawdy i (5) rozmowa [43]. Są to praktyki, które w życiu rodzinnym służą umacnianiu więzi miłości, pełniąc rolę środków wychowawczych umożliwiających wspólnotowe podążanie na drodze do pełnej dojrzałości.

Pakt jedności jest to akt, przez który członkowie rodziny deklarują sobie wzajemną miłość, warunkującą zaistnienie jedności. Zawierają go małżonkowie między sobą oraz z tymi dziećmi, które tego pragną. Jest on odnawiany w różnych momentach życia rodziny [44]. Jako środek wychowawczy pomaga we wzroście miłości. Jest on wymagający, gdyż uczy postawy bezwarunkowej akceptacji drugiego, wzajemnego zaufania, poszanowania oraz wolności wypowiedzania się [45]. Annamaria i Danillo Zanzucchi – jedna z pierwszych rodzin w pełni zaangażowanych w Ruch Focolari – podkreślają, że pakt jedności ożywia, odświeża i ukazuje całe piękno łaski sakramentu małżeństwa, który jest [...] paktem miłości wzajemnej zawartym między mężczyzną i kobietą, a przypieczętowanym przez Boga [46].

Komunია duszy dotyczy wzajemnego dzielenia się przez małżonków przeżyciami duchowymi dotyczącymi ich kontaktu z Bogiem, aby wspólnie podążać do świętości (są to np. refleksje związane z medytacją lub lekturą Pisma Świętego). Posługiwanie się tym narzędziem wymaga od małżonków otwartości, gdyż na ogół znają wzajemnie swoje wady, a do tego nie są przyzwyczajeni do mówienia o sprawach dotyczących duszy. Taka komunია uczy ich wzajemnego zaufania [47].

Komunია doświadczeń ze słowem życia jest także dzieleniem się przeżyciami duchowymi, lecz będącymi konkretnym owocem realizowania tegoż słowa we własnym życiu. Nie chodzi tu jednak o dzielenie się z innymi swoimi refleksjami nad medytacją Ewangelii, lecz tym, w jaki sposób żyło się jej słowem i co z tego wyniknęło [48]. „Słowo Życia” – zdanie z Ewangelii z komentarzem teologiczno-duchowym – jest w Ruchu wydawane raz na miesiąc jako mały biuletyn, a jego celem jest upowszechnianie głównych treści Ewangelii, pomoc w ich rozważaniu i realizowaniu w codziennym życiu oraz komunikowanie doświadczeń z tym związanych [49]. Czyni się tak w przekonaniu, że nie wystarczy, aby każdy indywidualnie żył słowem Bożym, lecz trzeba sobie komunikować doświadczenia realizowania go w swoim życiu.

Godzina prawdy jest narzędziem, które pomaga spojrzeć na współmałżonka i dzieci oczami Boga, który jest prawdą i miłością. Jest to forma braterskiego napominania (korygowania) i nagradzania, która ma służyć umacnianiu jedności w rodzinie. Specyfiką godziny prawdy i pewną jej nowością w porównaniu z normalnym korygowaniem jest to, że małżonkowie wzajemnie komunikują sobie w miłości nie tylko to, co jest jakimś brakiem w zachowaniu drugiej strony, lecz także to, co jest w niej pozytywne. Zarówno wskazywanie współmałżonkowi słabości jego charakteru, jak i wychwalanie jego cnót zawsze ma na celu wspomaganie go w jego drodze do doskonałości. W odniesieniu do dzieci godzina prawdy jest gwarancją sprawiedliwości rodziców i ich zawsze przebaczącej miłości w korygowaniu dzieci oraz nieustannym dawaniem im szansy na polepszanie zachowania i ukierunkowywaniem do samowychowania.

Rozmowa jako narzędzie duchowości dotyczy w życiu rodzinnym dialogu małżonków ze sobą oraz ich dialogu z dziećmi, opartego na autorytecie rodzicielskim. W Ruchu podkreśla się, że należy stwarzać liczne okazje ku temu, aby dzieci na każdym etapie ich rozwoju miały możliwość i czuły potrzebę rozmawiania z rodzicami o swoim życiu.

Stosowanie wymienionych narzędzi duchowości wspólnotowej w rodzinie w procesie wychowania do wiary jest drogą, na której szuka się świętości drugiej osoby tak samo jak własnej [50].

Zakończenie

Musimy na nowo z chęcią karmić się słowem Bożym (PF, 3) – takie wyzwanie kieruje Benedykt XVI w liście apostolskim *Porta fidei*. Na podstawie przeprowadzonej analizy duchowości jedności można uznać, że jest ona konkretną odpowiedzią na to wezwanie. Urzeczywistnianie tej duchowości sprawia, że wychowanie do wiary nie odnosi się do jakiegoś tylko jednego wyodrębnionego obszaru życia, gdyż jest ona – zgodnie z wcześniej przyjętą definicją duchowości – specyficznym stylem całego życia [51] zgodnym z zasadami Ewangelii.

Rozwój Ruchu Focolari pokazuje, że ten styl, opierając się na wartościach chrześcijańskich, pozostaje otwarty na podobne wartości obecne w innych religiach i kulturach [52]. Świadczy o tym fakt, że wśród członków Ruchu są chrześcijanie z ponad 350 Kościołów (ok. 47 tys.), wyznawcy wielkich religii (żydzi, muzułmanie, hinduiści, buddyści – ponad 30 tys.) oraz osoby o przekonaniach niereligijnych (ok. 10 tys.), które w duchowości Ruchu odnajdują wartości, w które wierzą [53]. Wobec tych faktów można powtórzyć za Benedyktem XVI: Chrześcijanie są faktycznie powołani, aby przez samo swoje istnienie w świecie ukazywali blask słowa prawdy, jakie pozostawił nam Pan Jezus (PF, 6).

Streszczenie

Rodzice starają się wychować swoje dzieci najlepiej, jak potrafią. Czynią wysiłki, by przede wszystkim czuły się one kochane, a następnie, jeśli są wierzący, by przekazać im świadectwo wiary. W praktyce różnie to bywa, dlatego warto może przypatrzeć się propozycji wychowawczej, którą określono mianem „duchowość jedności”. Podkreśla ona, że Bóg jest Ojcem, który jak prawdziwy wychowawca wymaga i wychowuje do odpowiedzialności. W dobie, gdy często rodzice nie umieją wymagać i kształtować u dzieci poczucia odpowiedzialności za ich własne czyny, propozycja duchowości jedności może się okazać interesująca.

Przypisy:

- [1] Jan Paweł II, Zawierzmy dzieło wychowania Chrystusowi. Do rodzin, Łowicz, 14 czerwca 1999, w: *Pielgrzym błogosławieństw. Homilie i przemówienia Jana Pawła II*, red. M. Rybicki, Kalisz 1999, s. 130.
- [2] Zob. F. Zambonini, *Przygoda jedności*, Kraków 1995.
- [3] Por. M. Daniluk, Duchowość chrześcijańska, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1983, s. 318–330.
- [4] *Teologia duchowości katolickiej*, red. W. Słomka, Lublin 1993, s. 196.
- [5] M. Chmielewski, *Vademecum duchowości katolickiej. 101 pytań o życie duchowe*, Lublin 2004, s. 20.
- [6] J. Kostkiewicz, Warstwa duchowa w teoriach pedagogicznych XX wieku – W. Flitner, S. Hessen, S. Kunowski, w: *W trosce o integralne wychowanie*, red. M. Nowak, T. Ożóg, A. Rynio, Lublin 2003, s. 35–40.
- [7] Por. S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 2004, s. 194–203.
- [8] Jest to sformułowanie umowne, ponieważ Ch. Lubich nigdy nie przypisywała utworzenia Ruchu sobie, lecz zawsze wskazywała na działanie łaski Bożej i wspólnotowe na nią odpowiadanie.
- [9] Por. Ch. Lubich, *Gia e non ancora*, Archivio Movimento dei Focolari (Italia) [dalej skrót: Arch. MF (It.)].
- [10] Taż, Kochaj Tego, który jest Miłością, w: taż, *Charyzmat jedności*, Kraków 2007, s. 97; taż, „Gen” 27 (1993), s. 2–3.
- [11] Por. Ch. Lubich, Lettera, Natale 1946 w: taż, *Duchowość jedności nową drogą*, Kraków 2004, s. 34.
- [12] Por. G. Rossé, Nowość Słowa Życia, „Nowe Miasto” 2 (2002), s. 6–9.
- [13] Ch. Lubich, *Duchowość jedności...*, s. 41.
- [14] Por. taż, *Klucz do jedności*, Katowice 1989, s. 322–323.
- [15] Tamże, s. 323.
- [16] Por. Ch. Lubich, *Duchowość jedności...*, s. 45.
- [17] Tamże, s. 52.
- [18] F. Zambonini, *Przygoda jedności*, s. 15.
- [19] Por. Ch. Lubich, *Duchowość jedności...*, s. 58 i 57.
- [20] Tamże, s. 59–60.
- [21] Por. Ch. Lubich, *Statuti generali Opera di Maria (Movimento dei Focolari)*, Roma 2007, dz. 2.
- [22] Por. Paolo VI, Discorso ai fedeli, 25.10.1969, w: *Insegnamenti di Paolo VI*, Vaticano 1969, s. 685–688.
- [23] J. Castellano, Lettera a Chiara Lubich, Arch. MF (It.).
- [24] S. Cola, W stronę pełnego humanizmu. Nowe horyzonty w psychologii, „Gen’s” 3–4 (2008), s. 95–96.
- [25] Zob. też Ch. Lubich, *Charyzmat jedności i psychologia*, w: taż, *Charyzmat jedności...*, s. 322–326.
- [26] Tamże, s. 322.
- [27] Zob. M.T. Kozubek, Doświadczenie wspólnoty wychowawczej Ruchu Focolari jako podstawa pedagogii jedności. Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem M. Nowaka, KUL, Lublin 2009.
- [28] Ch. Lubich, *Charyzmat jedności i psychologia...*, s. 322.
- [29] Por. tamże. Ta myśl nawiązuje do poglądów A. H. Masłowa, który twierdzi, że osoby „zrealizowane” mają głębsze relacje interpersonalne. Potrafią one bardziej związać się z innymi, zdolne są do większej miłości, do doskonalszego utożsamienia się z drugim, do skuteczniejszego pokonywania ograniczeń własnego „ja” niż jest to możliwe dla „nie zrealizowanych” (por. A. H. Maslow, *Motivazione e personalita*, Roma 1973, s. 271–272).
- [30] Por. Ch. Lubich, *Tylko jedno...*, s. 144.

- [31] Tamże, Charyzmat jedności i psychologia..., s. 323.
- [32] Cyt. za: tamże.
- [33] Por. tamże.
- [34] Tamże, s. 314.
- [35] Nawiązanie do tez F. Nietzschego i F. Dostojewskiego. (Zob. L. Kołakowski, Jeśli Boga nie ma, Kraków 1988, s. 84–85).
- [36] M. Nowak, Główne nurty współczesnej filozofii wychowania, „Kultura i Edukacja”, 2 (1993), s. 5.
- [37] Por. Ch. Lubich, Charyzmat jedności i pedagogika, w: tamże, Charyzmat jedności..., s. 313–320.
- [38] Tamże, s. 316.
- [39] Tamże, s. 319.
- [40] Ch. Lubich, Rodzina i miłość, w: tamże, Charyzmat jedności..., s. 263.
- [41] Tamże, Charyzmat jedności..., s. 204.
- [42] Tamże, Piękna jest Matka, w: tamże, Charyzmat jedności..., s. 205.
- [43] Por. Ch. Lubich, Ai Vescovi amici del Movimento, Rocca di Papa 10.02.1984, Arch. MF (It).
- [44] Por. Ch. Lubich, Duchowość wspólnotowa, CastelGandolfo, 01.10.1994, Archiwum RF – Polska [dalej skrót: Arch. RF (Pl)].
- [45] Por. C. Gatti, Simposio sulla formazione. O’Higgins (Argentina), 12–14 settembre 2008, Archiwum Ruchu Focolari w Argentynie.
- [46] Por. A. i D. Zanzucchi, Duchowość wspólnotowa w życiu rodziny. Castel Gandolfo, 21.01.1995, Arch. RF (Pl).
- [47] Por. Ch. Lubich, Rodzina i wychowanie. Kongres Ruchu Nowych Rodzin, Castel Gandolfo, 2 maja 1987, Arch. RF (Pl).
- [48] Por. Ch. Lubich, Collegamento CH. Komunia doświadczeń ze Słowem życia, Rocca di Papa, 27.10.1994, Arch. RF (Pl).
- [49] Por. Ch. Lubich, Charyzmat jedności i środki społecznego przekazu, w: tamże, Charyzmat jedności..., s. 414.
- [50] Por. Ch. Lubich, Ai Vescovi amici del Movimento.
- [51] Mówiąc o stylu życia, odnoszę się do ujęcia Zbigniewa Pietrasińskiego, który stwierdza, że jest to najogólniejsza charakterystyka aktywności danej grupy społecznej lub jednostki, wyróżniająca specyficzne dla niej działania i wartości. (Por. Z. Pietrasiński, Sam sięgaj do psychologii, Warszawa 1986, s. 68).
- [52] Por. Ch. Lubich, Nowy styl życia chrześcijańskiego, w: tamże, Charyzmat jedności..., s. 45–49; tamże, Charyzmat jedności – charyzmat Europy. Przemówienie podczas Zjazdu Gnieźnieńskiego „Europa Ducha”, „Nowe Miasto” 3 (2004), s. 11–19.
- [53] Por. Ch. Lubich, Possono le religioni essere partner sul cammino della pace? Seminario interreligioso, Caux, 29 luglio 2003, „Nuova Umanita” 152 (2004/2), s. 161–174.